

9-дәріс

ҚАЗАҚСТАННЫҢ
АШЫҚ
УНИВЕРСИТЕТІ

АЗАМАТТЫҚ ІС ЖҮРГІЗУ. АРБИТРАЖ ЖӘНЕ МЕДИАЦИЯ. 2-БӨЛІМ

«Жеңіс жоқ жерде төлем жоқ»
жүйелері (3-бөлім)

Кітап: Азаматтық іс жүргізу. Арбитраж және медиация. 2-бөлім

Дәріс: «Жеңіс жоқ жерде төлем жоқ» жүйелері (3-бөлім)

Дәріс авторы: Сағынғали Айдарбаев

Жоспар:

- 4.2. Жеңіс үшін өтелетін төлем мен АТЕ сыйлықақысының бұрынғы жүйесі
    - 4.2.1. Жеңіс үшін қаламақы («жетістік қаламақысы») мен АТЕ сыйлықақысын соттық бағалау
    - 4.2.2. Өтелетін жетістік пен АТЕ сыйлықақысының бұрынғы жүйесі бойынша жеңілген тараптың қыйын жағдайы
    - 4.2.3. Ауқатты талап қоюшылар тарапынан жетістік үшін алымдардың өтелуін теріс пайдалануы
  - 4.3. Шартты алымдар бойынша ағылшын жүйесінің бағалануы
    - 4.3.1. CFA жүйесінің артықшылықтары
    - 4.3.2. CFA жүйесінің проблемалары
- Пайдаланылған және ұсынылатын әдебиеттер

4.2. ЖЕҢІС ҮШІН ӨТЕЛЕТІН ТӨЛЕМ МЕН «АТЕ» СЫЙЛЫҚАҚЫСЫНЫҢ БҰРЫҢҒЫ ЖҮЙЕСІ

4.2.1. Жеңіс үшін қаламақы («жетістік қаламақысы») мен АТЕ сыйлықақысын соттық бағалау

Іс «топтағы сот талқылауы туралы бұйрық», *Motto v. Trafigura Ltd*(2011), £30 млн. әкелген наразылыққа байланысты £40 млн. теңге мөлшерінде базалық шығыстар жүргізілді. Талапкерлер табыс үшін 100 пайыздық төлем алды. Апелляциялық сот аға судья Питер Херстердің шығындары бойынша істі табысты болғаны үшін қаламақыны 58% - ға дейін адвокат үшін де, талапкердің адвокаты үшін де төмендету туралы шешімін күшінде қалдырды. Сайып келгенде, бұл мәселе тиісті заңгерлерді өзіне алатын сот-сараптамалық тәуекел деңгейін сыни және объективті бағалауға жеткілікті әлсіз талпыныстарды басшылыққа ала отырып, «бағалау пікіріне» айналады. Лорд Нойбергер мырза бұл жөнінде былай түсініктеме берді (судьяның осы мәселеге жалпы көзқарасымен келісе отырып):

«Судья үшін ақылға қонымды санды немесе сандарды қарау кезінде мәселе артуды анықтау күніне сәтсіздік тәуекелін ретроспективті бағалауға негізделген бағалау пайымдауымен болды. Табыс үшін нақты сыйақы алу үшін тәуекел дәрежесін дәл анықтау қажет болса да, бұл процесс кредитор ісінің әр түрлі кемшіліктері мен күшті жақтарын бағалаумен және өлшеумен, атап айтқанда, бір мезгілде бағалауды көздейді. Бұл жағдайда судья түрлі бәсекелес факторлар мен дәлелдемелерді қарап, Кредитор CFA-ға кіргенде және орташа алғанда 58% - ға байланысты табыс үшін сыйақы 100% - дан 47% - ға дейін өзгереді деген қорытындыға келді».

АТЕ сыйақысына келетін болсақ, бұл жерде ұқсас тәсіл пайда болады, өйткені осы өзіндік нарықта алынатын соманы болжауға тырысатын жауапкерлерге шынайы ақпарат алу қиын. *Motto v. Trafigura Ltd* (2011) ісінде сыйақы 9,6 млн. фунт стерлингті құрады. Лорд Нойбергер былай деді:

‘Жауапкерлер сыйақыны тым жоғары деп айтады. Бұл көптеген адамдарға көрінуі мүмкін (және судья «бұл жағдайда мәлімделген сыйақы өте жоғары екенін жоққа шығармайды» деп айтты), бірақ судья айтқандай, «төмен сыйақы кезінде нарықта ұқсас жабыны бар полистер бар сараптамалық дәлелдер жоқ» және «сыйлықақыны есептеу үшін алғашқы көмекті пайдаланатын нақты механизмнің сындары жасалмаған.»

4.2.2. Өтелетін жетістік пен АТЕ сыйлықақысының бұрынғы жүйесі бойынша жеңілген тараптың қыйын жағдайы

1995 жылы күшіне енген шартты сыйақылар жүйесі табыс үшін сыйақы мен АТЕ сыйлықақысы жауапкерге өтеле бастағаннан кейін (қабылдаушы тараптың өтелетін сыйақыларының әдеттегі деңгейіне қосымша) жауапкерлерге залал келтіре отырып, даулы міндеттемелер ставкасын көтерді. Бұл режим LASPO 2012 жылға дейін әрекет етті, оған сәйкес табыс пен АТЕ сыйлықақысы төлеушіден алынбады.

2012 жылғы ЛАСПО-ға дейінгі дәуірде *Callery v. Gray* (2002) ісінде Лорд Хоуп жауапкерлерге CFA (төлем туралы шартты келісім) жүйесі көрсететін экономикалық қысымның өсуі туралы ашық айтқан еді:

«Жаңа режим сын шегінен шықпайды. ...Сот әділдігіне қол жеткізу шығындарын жабу ауыртпалығы енді жауапкершілікті сақтандырушыларға жүктеледі. Демек, бұл ауыртпалық жанама түрде олардың полистерін ұстаушыларға жатады, өйткені олар жоғарылатылған сыйақыларға тап болуы мүмкін... Бұл

Кітап: Азаматтық іс жүргізу. Арбитраж және медиация. 2-бөлім

Дәріс: «Жеңіс жоқ жерде төлем жоқ» жүйелері (3-бөлім)

Дәріс авторы: Сағынғали Айдарбаев

өтініш берушілерді шығындарды азайтуға ешқандай ынталандырмайтын қосымша шығындар мәдениетіне әкелуі мүмкін».

2012 жылғы ЛАСПО дәуіріне дейін хабарланған жағдайлар даудың құнынан едәуір асып түсетін шығыстарды қоса алғанда, осы жүйе шеңберінде жауапкерлер көтеретін елеулі шығыстардың протесттік мысалдарын анықтады.

Мысал ретінде *Shovelar v. Lane* (2011) ісі бола алады. Басқа мысал-*Barr v. Biffa Waste Services* (2009) ісі 1 млн.фунт стерлинг сомасына зиянды өтеу туралы топтық сот бұйрығы, бірақ жұмсалған шығындар үшін әлеуетті жауапкершіліктің анағұрлым жоғары дәрежесі бар. Коулсон Дж. шығын режимінің асимметриясына және өтініш берушінің сот-сараптамалық артықшылығына түсініктеме берді:

‘Өтініш берушілер» қазіргі уақытта шығыстардың жалпы сомасын бағалайды... 2 миллион фунт стерлингтен сәл аз. 100 пайыздық өсім кезінде жауапкер талап қоюшылар алдында 4 млн.фунт стерлинг мөлшерінде (олардың өз шығысымен бірге 2 млн. фунт стерлингтен 3,3 млн. фунт стерлингке дейін) залал келтіруі мүмкін. Бұдан басқа, осының барлығы-7,3 млн. фунт стерлинг мөлшеріндегі жауапкершіліктің мүмкін болатын ең жоғары сомасы шығын түрінде ғана өндіріске жұмсалуды мүмкін, оның барысында ықтимал залал 1 млн.фунт стерлингтен аспайды; және кем болуы мүмкін.’

Barr V. Biff a Waste Services (2009) ісінде, Коулсон J қосты:

‘Нәтижесінде, менің ойымша, шантаждың әсері [басқа істерде белгіленген] осы процестерде өте байқалады. Қандай да болмасын, жауапкер ірі ақша сомасына ие болады, ал талапкерлер үшін тәуекелдер іс жүзінде жоқ.’

2012 жылғы ЛАСПО дейін болған тәртіпке сәйкес талапкердің табыс үшін өз қаламақыларын өндіріп алу қабілетін *Sousa v. Waltham Forest LBC* (2011) ісінде апелляциялық сот төледі, онда талапкердің сақтандырушылары жергілікті органнан ағаштардың түбірінен келтірілген залалды өтеу туралы талап-арыздардың контекстінде жауапкердің табысы үшін қаламақы өндіріп ала алды.

Союзда болған жағдайда (2011), алдын ала «ЛАСПО» 2012 режимінде шешті, апелляциялық сатыдағы сот *Campbell v. MGN (No 2)* (2005) шешіміне байланысты өзін әлсіз деп мәлімдеді, және адам құқықтары жөніндегі Еуропалық сотқа қарамастан *MGN Ltd v. UK* (2011)шешімінде, талапкерге жеңілген жауапкерден келесі жағдайларға байланысты адвокаттың қаламақысын өндіріп алуға мүмкіндік бермейді. Өтініш беруші, жеке тұлға ағаштардың тамырын зақымдауға шағым берді. Ағаштар жауапкер кеңесіне тиесілі көрші жерде болған. Талапкер осы залал үшін сақтандырушы өтейді. Жауапкердің кеңесіне қарсы талап арыз суброгативтік талап болып табылады, яғни талапкердің атынан берілген, бірақ іс жүзінде сақтандырушы жетекші сот талқылауы ретінде. Талап CFA негізінде берілді (бұл ұжымдық CFA аясында сақтандырушы қол жеткізген уағдаластық болды). Талапкерден табыс үшін біршама сыйақы талап етілді.

Sousa ісінде (2011 жыл) апелляциялық сот табысты болғаны үшін қаламақы (LASPO 2012 жылға дейін болған режимге сәйкес өтелетін) жауапкер келесі себептерге байланысты төлегендігі туралы қорытындыға келді:

1. қалыптасқан құқық соттардың «суброгациялық нақтылық» негізінде шымылдықты алуға құқығы жоқ деп анықтады және оның орнына, егер экономикалық тұрғыдан қарағанда бұл талапкер осы талаптың нәтижесіне одан әрі мүдделі болмаса да, құқық бұзушылықтың құрбаны, атап айтқанда мүлкіне залал келтірілген талапкер шын мәнінде талап-арыздың қойылғандығын негізге алуға тиіс; және
2. егер суброгирленген субъектінің, өтініш берушінің сақтандыру компаниясының жағдайын қарау мүмкін болса да, Кэмпбеллдің ісі (2005 жыл) міндетті заңмен қалдырылды, оған сәйкес CFA жүйесі тиісті Тараптың CFA-ны пайдаланудың экономикалық қажеттілігі жоқ, өйткені оның сот талқылауын қаржыландыру үшін жеткілікті ресурстары бар; тек пікір білдіру еркіндігіне байланысты жағдайлар контекстінде *MGN* (2011) ісі бұл негізгі ережені *Campbell* (2005) деп бағалады.

Sousa (2011 ж) ісінде Лорд судья *Ward* былай деді: «Жергілікті биліктің көзқарасы бойынша, 100% үстеме төлеу қажет, бұл барлық жағдайларда нормаға айналады әрі жергілікті биліктің аздаған ресурстарына ауыр қарыз жүктейді. Сайып келгенде, азаматтар муниципалдық салықтардың артуынан немесе қызмет сапасының төмендеуінен зардап шегеді».

Лорд судья *Ward* бұл сөздеріне мынаны қосты: «Мен CFA жүйесі барлығы үшін ашық болса, ол келесі бір ғана себептің өзі бойынша ақылға сыймайды деген қорытындыны сот қалай жасай алатынын түсінбеймін: яғни, CFA тек сот талқылауының бағасын өз қызметінің қажетті бір жағдайы ретінде ғана қабылдайтын қуатты әрі ықпалды сақтандыру компаниялары үшін ашық болатыны түсініксіз. Егер ол заңмен рұқсат етілсе, бұл рұқсатты пайдалану байларға да, кедейлерге де тиімді болуы керек емес пе?!».

Кітап: Азаматтық іс жүргізу. Арбитраж және медиация. 2-бөлім

Дәріс: «Жеңіс жоқ жерде төлем жоқ» жүйелері (3-бөлім)

Дәріс авторы: Сағынғали Айдарбаев

Соңында, Лорд судья Ward былай деп қорытындылады: «Көп жағдайларда CFA сақтанушылар мен олардың адвокаттары үшін алтын сандық ретінде әрекет еткендігін сезінбеу мүмкін емес еді».

«Мен Лорд судья Джексонның азаматтық сот талқылауына арналған шығындарды шолуда көзқарасын толық қолдаймын: қорытынды баяндама (желтоқсан 2009 жыл). Ол [кемшіліктердің бірі ретінде] өтеу режимінде [сол факт] «бай немесе кедей болсын және адам немесе корпорация болсын, кез келген тұлға CFA-ға кіруге және АТЕ сақтандыруын алуға құқылы. Бұл адамға қажет барлық нәрсе-дайын адвокаттар мен дайын сақтандырушыларды табу. Бұл үлкен ауқымдағы ауытқулар мен күтпеген салдарларға әкеледі. Келесі үш тармақта мен үш мысал келтіремін. 2 [жергілікті билікке қарсы сот талқылауына қатысты Джексон былай деді]: ақылға сыймайды, сақтандыру компаниялары CFA арқылы жергілікті билікке талап қоя алады ... осылайша, муниципалдық салық төлеушілерге жұмсалатын шығындардың ауыртпалығын екі есе арттыра отырып». Сақтандыру компаниялары мұндай сот процестерін өз бетінше қаржыландыра алады және мұны жасауы тиіс».

4.2.3. Ауқатты талап қоюшылар тарапынан жетістік үшін алымдардың өтелуін теріс пайдалануы

Laspo 2012 жылға дейін болған режимде Campbell v. MGN (No 2) (2005) ісінде «қаржыландыру тактикасының» терең қарама-қайшы мысалы болды. Бұл сот процесі супер-модельдің Наоми Кэмпбелл жауапкер газетке қарсы талап арызға қатысты болды. Бұл әрекеттер құпиялылықты және «жеке өмірге қол сұғылмаушылықты» бұзғаны үшін жасалды. Бірінші сатыдағы Судья оған 3500 Фунт стерлинг мөлшерінде өтемақы және оның шеккен шығындарын берді. Апелляциялық сот екі аспектіні де жоққа шығарды. Кэмпбелл лордтар палатасына апелляция беруге рұқсат алды. Тек осы үшінші кезеңде Кэмпбелл және оның адвокаттары CFA-ға кірді. Лордтар палатасы бірінші сатыдағы судьяның шығынды өтеу туралы қаулысын және шығындарды өтеу туралы қаулысын қалпына келтірді. Талапкер жауапкерден табыс үшін гонорарларға қатысты 279 981 фунт стерлингті қоса алғанда, 1 млн. фунт стерлинг мөлшерінде шығыстарды өтеуді талап етті. Жауапкер талапкердің табыс үшін сыйақы алу құқығын талдады. Осы проблеманың негізінде мұндай бонусты төлеудің болашағы газеттерде пікір білдіру еркіндігіне «қорқынышты» әсер етуі және сол арқылы адам құқықтары жөніндегі Еуропалық конвенцияның 10-бабына сәйкес «тепе-тең емес» шектеуге (1998 жылғы Адам құқықтары туралы заң бойынша ағылшын заңнамасына енгізілген) айналды.

Лордтар палатасы Кэмпбелл ісіндегі (2005) «мегабай» талапкердің газеттің шығыстарын ұлғайту тәуекелін арттыру үшін CFA тетігіне жүгінуі Конвенцияның 10-бабында бекітілген пікір білдіру бостандығына құқықты бұзу болып табылмайды және сонымен қатар, CFA мұндай пайдалануды бақылау үшін жалпы құқық тетігі жоқ деп қаулы етті. Лордтар палатасының CFA-ның заңнамалық схемасын қолдануға кедергі келтірмеуге және қиындатпауға деген ниетімен келісуге болады. Алайда, бұл іс жауапкерлерге «әсер ету иінірегін» арттыру үшін осындай гонорарлар туралы келісімдердің бір тарапының арсыздықпен қолдануының үрейлі мысалы болып табылады.

Алайда Campbell ісі бойынша сот талқылауының қорытынды кезеңінде MGN Ltd v. UK (2011) ісіндегі Адам құқықтары жөніндегі Еуропалық сот 10-баптың бұзылуы орын алды деп қаулы етті. Сәтсіздікке ұшырағандардан азаматтық процестегі табыс үшін елеулі гонорарларды өндіріп алу мүмкіндігі, әсіресе, жеке өмірді қорғау және диффамация туралы істерде негізсіз және тепе-тең емес болуы мүмкін, онда бұл пікір білдіру бостандығына құқығын бұзуы мүмкін. Бұл жағдайда жауапкердің ісі толығымен негізсіз болмаған жағдайда, шығындар берілген шығыннан әлдеқайда асып кеткен және Талапкер бай атақты болған кезде, жауапкердің табыс үшін гонорар төлеу туралы талап табыс үшін гонорар жүйесінің өлшемсіз мақсаты болған. Меніңше, керемет естіледі.

Алайда, пікір білдіру еркіндігіне байланысты сот процесі ерекше мәнмәтін болып табылады. Басқа мәнмәтіндерде соттар CFA өте бай адамдар немесе компаниялар заңды түрде әрекет етуі мүмкін деп (артық және демек, тартымсыз болса да) тануға мәжбүр болды.

4.3. Шартты алымдар бойынша бойынша ағылшын жүйесінің бағалануы

4.3.1. CFA жүйесінің артықшылықтары

CFA жүйесі келесі артықшылықтарға ие:

Кітап: Азаматтық іс жүргізу. Арбитраж және медиация. 2-бөлім

Дәріс: «Жеңіс жоқ жерде төлем жоқ» жүйелері (3-бөлім)

Дәріс авторы: Сағынғали Айдарбаев

№1 артықшылық:

(I) оның басты артықшылығы — ол сот төрелігіне тиімді қол жеткізуді қамтамасыз етеді: ол кедей және орта тұлғалар мен шағын кәсіпорындарға сотқа жүгінуге мүмкіндік бере отырып, азаматтық талап арыздарға арналған есіктерді ашты және CFA жүйесі заң көмегі туралы шешім алуда бюрократиялық кідірістерді болдырмауға мүмкіндік беретіндіктен, сот төрелігіне неғұрлым жылдам қол жеткізуге мүмкіндік берді.

Сэр Руперт Джексон былай деген еді: «Парламент жоспарлағандай, 1990-ші жылдары олар жалпы қоғамның «МИНЕЛА» секциясына қол жеткізе алады, әйтпесе, олар бас тартар еді. («МИНЕЛА» «заңды көмекке құқығы жоқ орташа табысы» білдіреді).

№2 артықшылық:

(II) шартты төлем жүйесі сот әділдігіне жекешелендірілген экономикалық қолжетімділікті қамтамасыз ететіндіктен, ол заң көмегіне бөлінетін мемлекеттік шығыстарды болдырмауға мүмкіндік береді

№3 артықшылық:

(III) сол жүйе негізсіз наразылықтарды болдырмайтын елек ретінде әрекет етеді: үміткер-заңгерлер мұндай іріктеуді жасайды, өйткені олар CFA-ға тек оның соңғы жетістігіне ақылға қонымды кепілдік болған кезде ғана келіседі.

Заңгерлер үшін практикалық проблема олар табысты наразылықтарды ақылға қонымды есепке алуды қолдайтын жағдайда ғана АТЕ сақтандыруын ұсынуды жалғастыра алады; ; сақтандыру компаниялары «жоғалған жылқыларды» қолдай отырып, CFA-ның әлсіз талаптарына дәйекті түрде оптимистік тұрғыдан қарайтын заңгерлерді «шеттетуге» ақылға қонымды коммерциялық шешім қабылдайды; заңгерлер бұл шындықты толық түсінеді, сондықтан сақтандырушылар жанама түрде, бірақ қуатты, ерекше қауіпті істерді жүргізуге елеулі шектеулер қоя алады.

4.3.2. CFA жүйесінің проблемалары

LASPO 2012 кейін де CFA жүйесі бір айқын қиындық тудырады: бұл заңгердің адалдығы мен объективтілігі мәселесі, атап айтқанда мүдделер мен міндеттер қақтығысы: заңгердің шартты қаламақы алу ниеті оның өз клиентінің мүдделерінен және сот төрелігінің неғұрлым кең талаптарынан жоғары өз мүдделерін қоюға итермелеуі мүмкін. Бұл мәселе CFA жүйесі шеңберінде де, күтпеген төлемдер туралы келісімдердің американдық жүйесі шеңберінде де туындайды. Жалпы құқықтың жария тәртібін талқылау барысында біз бұл қарсылықтар 1990 жылға дейін заң негізіне алынғанын көрдік, бірақ Парламент ақы төлеу туралы шартты келісімдер жүйесін енгізген кезде, соттар мен заң қызметтері туралы 1990 жылғы Заңды қабылдап, содан кейін 2012 жылы Кәдімгі сот талқылаулары үшін резервтік төлемдерді енгізу туралы заңды қабылдап, бұл қауіптерді бір жаққа кейінге қалдыруды шешті.

LASPO 2012 дейін CFA жүйесі екі негізгі қиындықтар болды: біріншіден, заңгерлер мен сақтандыру компанияларының шығындарын «арттыру» және сот процесінің құнын жалпы көтеру мәселесі болды. CFA өтініш берушілер мен олардың адвокаттарынан шығындарды бақылау үшін ынталандыруларды жояды. Екіншіден, 2012 жылғы ЛАСПО дейінгі дәуірде жауапкерлерге жоғары қаржылық қысым көрсету үшін өте бай өтініш берушілердің CFA-ны арсыздықпен пайдалану мәселесі болды. Біз көргеніміздей, Кэмпбелдегі Адам құқықтары жөніндегі Еуропалық сот шешімінде осы соңғы мәселені ішінара шешіп тастады, бірақ бұқаралық ақпарат құралдарына қарсы сот ісін жүргізу тұрғысынан ғана (MGN Ltd v. UK, 2011).

Джексонның баяндамасына сілтеме жасай отырып, MGN ісіндегі Адам құқықтары жөніндегі Еуропалық сот (2011) үшінші және төртінші проблеманы, атап айтқанда әлеуетті шантажды («қарсы күресуші тараптарға арналған шығыстар ауыртпалығы соншалықты шамадан тыс болды, бұл Тарап табысты қорғаудың жақсы перспективаларына қарамастан, істі мерзімінен бұрын реттеуге мәжбүр болды») және істерді консервативті іріктеуді («негізделмеген, бірақ бұрынғыдай қарауға лайық болған кінәраттарды болдырмау үшін») ұсынды.

Бұл ретте, MGN ісі бойынша Страсбург соты (2011) Джексонның баяндамасында айтылған CFA жүйесінің сынын қабылдады (2009-10):

[Проблеманың баламасы (2): Кэмпбелл ісінің проблемасы] табыс үшін қаламақыларды өтеу режимінің

Кітап: Азаматтық іс жүргізу. Арбитраж және медиация. 2-бөлім

Дәріс: «Жеңіс жоқ жерде төлем жоқ» жүйелері (3-бөлім)

Дәріс авторы: Сағынғали Айдарбаев

бірінші кемшілігі режимнің мақсатты және CFA-ға кіруге рұқсат етілетін өтініш берушілер үшін қандай да бір біліктілік талаптарының болмауы болды. Ол осы туындайтын кейбір аномалияларды атап өтті.

[Проблемаға баламалы (1): шығындардың өсу проблемасы] екіншіден, судья Джексон былай деп санады: талапкердің өз атынан сот шығындарын бақылауға мүдделі емес және судьялар бұл шығындарды тек істің соңында ғана бағалаған, бұл жұмсалған не екенін бақылау тым кеш деп саналған кезде.

Үшінші кемшілік табысқа сыйақыны өтеу жүйесінің «шантажда» немесе «салқындатқыш» әсерінде болды. Қарама-қарсы жақтарда жатқан шығыстардың ауыртпалығы соншалықты шамадан тыс болды, бұл көбінесе тарап табысты қорғаныстың жақсы перспективаларына қарамастан, шиеленісті ерте кезеңде реттеуге мәжбүр болды.

Төртінші кемшілік-бұл режим ұсынды... мүмкіндігі ... «шие таңдау» жеңген істерді табыс үшін гонорарларда өткізу үшін... даудағы клиенттердің мүдделерін өз өкілдігін қаржыландыру үшін табысты істерде алынған табыс үшін қаламақы тиесілі адвокаттардың орнына, адвокаттар табыс үшін CFA/ қаламақы көмегімен ғана лайықты істерді жүргізуге және талаптары әлі де лайықты емес, бірақ қаралған үміткерлерден аулақ болуға мүмкіндік алды.

Пайдаланылған және ұсынылатын әдебиеттер

1. Кудрявцева Е.В. Гражданское судопроизводство Англии. – М.: Издательский дом «Городец», 2008.
2. Эндрюс Н. Система гражданского процесса Англии: судебное разбирательство, медиация и арбитраж / Пер. с англ.; Под ред. Р.М. Ходыкина. М.: Инфотропик Медиа, 2012. – 544 с.
3. Andrews N. Andrews on Civil Processes. Volume I: Court Proceedings. Cambridge – Antwerp – Portland. Intersentia: - 2013. – 847 p.